

Ruská federace – zahraniční obchod s cukrem

RUSSIAN FEDERATION – FOREIGN TRADE IN SUGAR

Luboš Smutka¹, Josef Pulkrábek², Victor Vasilenok³, Irena Benešová¹, Jean-Paul Lubanda¹

¹ Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta provozně ekonomická

² Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

³ ITMO, Ruská federace

Navzdory značným produkčním kapacitám, kterými Rusko v oblasti produkce cukru disponuje, není Ruská federace schopna zajistit plnou soběstačnost (1) v oblasti spotřeby cukru, která dynamicky roste (2). Bilance zahraničního obchodu s cukrem a cukr obsahujícími produkty je v případě Ruské federace trvale záporná (3). Hodnota obchodu realizovaného v rámci komoditní agregace HS 17 – cukr a cukrovinky byla zejména v devadesátých letech 20. století charakteristická velmi dynamickým poklesem hodnoty exportů a naopak velmi dynamickým růstem hodnoty importů. Nejhorší situace v tomto ohledu byla v roce 1998, kdy ruské exporty realizované v rámci výše uvedené agregace dosáhly pouhých cca 45 mil. USD a naopak importy se pohybovaly mezi 1,3–1,4 mld. USD. Významný zvrat ve vývoji hodnoty realizovaného zahraničního obchodu pak představovalo období let 2000–2013 (tab. I.). S tím, jak došlo k postupnému nárůstu v oblasti vlastní produkce cukru na území Ruska, začalo docházet k postupnému zastavení růstu objemu a hodnoty realizovaných importů a podařilo se dokonce i posílit exportní pozici (vyjímku v tomto ohledu představovalo pouze období propuknutí globální finanční a ekonomické krize (4)) Ruska, zejména ve vztahu k zemím SNS. Ve vztahu k vývoji hodnoty zahraničního obchodu v rámci agregace HS 17 lze konstatovat, že v rámci celého sledovaného období převládá pozitivní trend v oblasti růstu hodnoty realizovaného exportu (průměrné meziroční tempo růstu dosáhlo cca 14 %). Naopak v případě importů lze sledované období charakterizovat postupným poklesem realizované hodnoty (kdy průměrné tempo poklesu hodnoty realizovaných importů dosáhlo cca 5 %).

Klíčový podíl na realizovaných obchodech v rámci agregace HS 17 hraje zejména cukr – a to jak v rafinované podobě, tak v podobě surové. Zatímco v případě realizovaných exportů cukru převažuje drtivě podíl bílého cukru nad cukrem surovým, v případě importů naopak převažuje cukr surový nad cukrem bílým. V tomto ohledu je nutno zdůraznit, že většina importů

surového cukru není představována cukrem řepným, nýbrž se jedná o cukr třtinový dovážený zejména z latinské Ameriky a z jihovýchodní Asie (které jsou jeho největšími producenty na světě (5)) za účelem jeho dalšího zpracování v rafineriích nacházejících se na území Ruské federace (6). V tomto ohledu je důležité zmínit význam importů surového třtinového cukru, a to zejména z důvodů zlepšení produktivity ruských cukrovarů, kterým právě surový třtinový cukr umožňuje vyrábět i v období roku, kdy se jim nedostává cukrové řepy.

Tak jak se ruský trh postupně vyvíjí, dochází i k jeho postupné transformaci. Zatímco v devadesátých letech se cukr (ať již v rafinovaném a nebo surovém stavu) podílel na celkových exportech a importech cca 71 % respektive cca 90 %, v průběhu let došlo k transformaci trhu a podíl obchodu s čistým cukrem na celkových obchodech s cukrem a cukrovinkami dynamicky poklesl. V případě exportů se podíl cukru na výsledné hodnotě realizované v rámci agregace HS 17 zredukoval na cca 2 %, v případě importů pak došlo k redukci na cca 47 %. V tomto ohledu lze konstatovat, že se ruský export více zaměřil na exporty s vyšší mírou přidané hodnoty s důrazem na cukrovinky a naopak v případě importů došlo k omezení růstu importů surového cukru, který již není zapotřebí v tak velkém rozsahu, jako tomu bylo v devadesátých letech, kdy byly ruské produkční kapacity v oblasti pěstování cukrové řepy a následně také v oblasti zpracování cukrodárných plodin výrazně zredukovány.

Z tab. II. vyplývá velmi výrazná redukce na straně importů cukrů, a to jak na úrovni realizované hodnoty, tak i objemu, tím došlo k výraznému omezení v oblasti vývoje záporného salda obchodní bilance. Celé sledované období pak lze shrnout prostřednictvím vývoje hodnoty průměrného tempa růstu, a to jak na straně exportů, tak i na straně importů následujícím způsobem. Průměrné meziroční tempo růstu hodnoty a objemu exportů dosáhlo úrovně 7 % respektive 3,1 %, v případě importů pak došlo

Tab. I. Vývoj hodnoty ruského obchodu v rámci agregace HS 17 – cukr a cukrovinky

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2009	2010	2013	Tempo růstu v letech 1996–2013
Export (mil. USD)	141,0	44,7	63,6	78,5	78,8	124,6	137,5	135,7	97,6	274,8	1,139552
Import (mil. USD)	1 447,6	1 333,8	895,4	997,3	727,0	1 279,1	1 228,9	777,9	1 505,6	656,7	0,951733
Saldo (mil. USD)	-1 306,6	-1 289,1	-831,8	-918,8	-648,2	-1 154,4	-1 091,4	-642,2	-1 408,0	-381,9	0,917971

Pramen: Faostat, 2014

Tab. II. Vývoj ruského zahraničního obchodu v rámci agregace HS 1701 – surový a bílý cukr

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2013	Tempo růstu v letech 1996–2013
Export (mil. USD)	100,3	18,8	37,8	49,3	33,1	74,2	25,3	10,5	4,9	1,070
Export (tis. t)	225,1	44,4	155,3	214,0	121,3	167,5	53,5	15,5	5,0	1,031
Import (mil. USD)	1 275,9	1 210,2	765,7	893,1	610,0	1 118,7	974,0	1 233,7	308,3	0,915
Import (tis. t)	3 149,5	4 060,2	4 821,0	4 604,4	2 783,2	2 743,4	2 485,0	2 184,8	612,0	0,871
Saldo (mil. USD)	-1 175,6	-1 191,4	-727,9	-843,8	-576,8	-1 044,5	-948,7	-1 223,2	-303,4	0,906
Saldo (tis. t)	-2 924,4	-4 015,8	-4 665,6	-4 390,4	-2 661,9	-2 575,9	-2 431,5	-2 169,3	-607,0	0,865

Pramen: Faostat, 2014

poklesu tempa růstu realizované hodnoty a objemu v průměru o 8,5 % respektive 12,9 %. Tento vývoj měl velmi pozitivní dopad na situaci právě v oblasti salda zahraničního obchodu, kdy hodnota záporného salda ve sledovaném období měla tendenci postupně se redukovat (o cca 10 % ročně) a objem záporného salda měl tendenci redukovat se rovněž (cca 13,5 % za rok).

Nicméně pokud hodnotíme vývoj v oblasti hodnoty a objemu zahraničního obchodu s cukrem v případě Ruské federace, je nutno konstatovat, že realizované hodnoty mají tendenci v čase velmi výrazně oscilovat. Toto je dáno zejména tou skutečností, že v období transformace se ruský cukrovarnický trh vyvíjel velmi chaoticky. K jeho postupné stabilizaci přispěly až nedávné kroky ruské vlády, která si vymezila velmi ambiciózní plány v oblasti dosažitelné úrovně soběstačnosti ruského trhu. Podle těchto plánů, by ruský trh měl v základních komoditách – cukr a cukrovou řepu nevyjímaje – dosáhnout minimální úrovně soběstačnosti alespoň na úrovni 80 %. Dosažení tohoto cíle potom bylo a stále je podporováno mohutnými intervencemi jak v oblasti podpory pěstování cukrové řepy, tak zejména v oblasti budování zpracovatelských kapacit – neboť právě zpracovatelské kapacity jsou Achilovou patou ruského cukrovarnictví, protože jejich kapacita není sto zpracovat potenciální produkci cukrové řepy.

Metodika

Cílem článku je analyzovat vývoj v oblasti ruského zahraničního obchodu s cukrem a identifikovat hlavní trendy a tendence, které v minulosti ovlivňovaly jeho vývoj a zejména ty trendy a tendence, které ovlivňují jeho vývoj současný. Analýza ruského zahraničního obchodu s cukrem je zaměřena na období posledních cca 20 let, tj. sledováno je období 1992–2013. Předmětem vlastní analýzy je zejména vývoj hodnoty a objemu exportovaného a importovaného cukru ve vztahu k vybraným partnerským zemím a teritoriím – v tomto ohledu je rovněž zpracována analýza komparativních výhod, kterými Rusko v oblasti obchodu s cukrem ve vztahu k vybraným partnerům disponuje či nedisponuje. Analýza zahraničního obchodu je zpracována ve dvou rovinách – komoditní a teritoriální. V případě analýzy komoditní struktury obchodu je analyzován obchod v rámci agregace HS 17 – cukr a cukrovinky (tj. cukr a cukr obsahující produkty) a dále pak je detailněji analyzován vývoj obchodu realizovaného v rámci agregace HS 1701, která

zahrnuje vlastní obchod s bílým a surovým cukrem. Analyzován je vývoj hodnoty a objemu exportů a importů realizovaných ve vztahu k jednotlivým zemím a teritoriím. Mezi vybraná teritoria v tomto ohledu patří asijský trh, latinskoamerický trh, severoamerický trh, evropský trh, Oceánie, trh zemí EU a trh zemí SNS. Analýza je dále zaměřena na identifikaci současných (2012/2013) nejvýznamnějších obchodních partnerů (jednotlivých zemí) jak v rovině exportů, tak v rovině importů (analýza teritoriální struktury bohužel nezahrnuje kampaň 2013/2014 vzhledem k nedostupnosti relevantních dat). V neposlední řadě je materiál doplněn rovněž i o analýzu konkurenceschopnosti ruského cukru ve vztahu k jednotlivým regionům. Vlastní analýza konkurenceschopnosti je postavena na aplikaci Lafayova indexu (7). Lafay index (LFI) je běžným nástrojem užívaným pro potřeby analýzy specializace a konkurenceschopnosti v rámci bilaterálních obchodních vztahů. LFI index umožňuje analyzovat postavení konkrétního produktu (skupiny produktů) v rámci zahraničně obchodní struktury konkrétní analyzované země či skupiny zemí:

$$LFI_i^j = 100 \left(\frac{x_j^i - m_j^i}{x_j^i + m_j^i} - \frac{\sum_{j=1}^N (x_j^i - m_j^i)}{\sum_{j=1}^N (x_j^i + m_j^i)} \right) \frac{x_j^i + m_j^i}{\sum_{j=1}^N (x_j^i + m_j^i)} \quad (1)$$

kde x_j^i a m_j^i reprezentují exporty a importy produktu j realizované zemí, či skupinou zemí i , a to ve vztahu ke zbytku světa a nebo ve vztahu k vybranému obchodnímu partnerovi či skupině partnerů (partnerské země či zemím) a N představuje počet analyzovaných položek. Kladná hodnota indexu indikuje existenci komparativní výhody v rámci analyzované obchodované agregace, kdy s vyšší hodnotou indexu roste specializace dané země na danou komoditu. Záporná hodnota indexu signalizuje absenci specializace a komparativní výhody (8).

Analýza a diskuse

Teritoriální struktura a konkurenceschopnost ruského zahraničního obchodu s cukrem a cukrovinkami

Velmi specifickým aspektem ruského zahraničního obchodu s cukrem je jeho konkurenceschopnost (9) a teritoriální struktura. Jak již bylo výše uvedeno, ruský zahraniční obchod realizovaný v rámci agregace HS 17 je charakteristický záporným saldem

Tab. III. Teritoriální struktura ruského obchodu v rámci agregace HS 17 v roce 2013

Export – HS 17 2013	Obchodní hodnota (mil. USD)	Podíl na hodnotě exportu (%)	Import – HS 17 2013	Obchodní hodnota (mil. USD)	Podíl na hodnotě importu (%)	Saldo – HS 17 2013	Obchodní hodnota (mil. USD)
Afrika	0,274	0,10	Afrika	9,7	1,48	Afrika	-9,5
Asie	162,0	58,95	Asie	128,3	19,53	Asie	33,7
SNS	196,6	71,53	CIS	106,2	16,18	CIS	90,3
EU-27	25,5	9,30	EU-27	168,8	25,71	EU-27	-143,3
Evropa	106,8	38,86	Evropa	256,9	39,13	Evropa	-150,2
Latinská Amerika	1,18	0,43	Latinská Amerika	236,7	36,05	Latinská Amerika	-235,6
Severní Amerika	4,18	1,52	Severní Amerika	14,3	2,18	Severní Amerika	-10,2
Oceánie	0,376	0,14	Oceánie	10,6	1,62	Oceánie	-10,3
Svět	274,8		Svět	656,7		Svět	-381,9

Pramen: UN Comtrade, vlastní zpracování

zahraničního obchodu a značnou převahou importů nad exporty. Nejvýznamnějšími obchodními partnery Ruska jsou na straně importů zejména Latinská Amerika, Evropa a Asie. Naopak na straně exportů nejvýznamnějšími regiony jsou Asie a Evropa – vysokou míru dominance v tomto ohledu mají zejména členské země SNS (tab. III.).

Ve vztahu k importům pak lze konstatovat, že většina importů cukru (představována z více než tří čtvrtin cukrem surovým) směřuje do Ruska ze zemí latinské Ameriky (63 % hodnoty importů, respektive 66 % celkového objemu realizovaných importů). Dalšími významnými regiony exportujícími cukr do Ruska jsou Asie (11 %) a Evropa (14 % – s vysokou predominancí exportů ze zemí EU (10)). Co se týká výsledného salda, lze konstatovat, že Ruská federace dosahuje kladné bilance pouze ve vztahu k zemím SNS a asijským státům (tab. IV.). Ve vztahu k ostatním

regionům je bilance obchodu s cukrem vysoce záporná – v tomto ohledu je pak vhodné zdůraznit zejména obrovský podíl latinské Ameriky na výsledné záporné bilanci obchodu s cukrem (nicméně je nutno zdůraznit, že záporná bilance ruského obchodu s cukrem se postupně snižuje s tím jak dochází k postupnému rozvoji vlastních produkčních kapacit).

Z výsledků výše uvedených logicky vyplývá, že Ruská federace ve všeobecné rovině nedisponuje komparativními výhodami v oblasti obchodu s cukrem. Pokud je schopna získat komparativní výhody – pak je tomu pouze v rámci vybraného segmentu zemí, se kterými Rusko pojí síť zvláštních obchodů upravujících dohod (11, 12, 13) – v tomto ohledu je vhodné zmínit zejména trh zemí SNS. Přehled o distribuci komparativních výhod ruského exportu cukru ve vztahu k jednotlivým regionům poskytuje tab. V. Z výsledků uvedených v tabulce vyplývá, že ruský cukr nedisponuje komparativními výhodami ve vztahu k valné většině analyzovaných regionů. Jedinou skupinou zemí, vůči které je Rusko komparativní výhody schopné realizovat, jsou země SNS.

Zaměříme-li se na současnou komoditní strukturu ruského obchodu s cukrem a cukr obsahujícími produkty, lze konstatovat, že Ruská federace realizuje v rámci komoditní agregace HS 17 exportní operace ve vztahu k asi šedesáti zemím a importní operace jsou realizovány dokonce s přibližně sedmdesáti zeměmi. Teritoriální struktura je nicméně značně koncentrovaná. V případě exportu – obchodní toky realizované ve vztahu k prvním třiceti partnerům představují cca 99,4 % celkové hodnoty exportů. Export je v tomto ohledu extrémně koncentrovaný pokud se zaměříme na podíl TOP 10 (82,3 %) respektive TOP 5 (65,3 %) partnerů. Z tab. VI. vyplývá, že nejvýznamnějšími partnery jsou zejména členské země SNS – respektive země bývalého Sovětského svazu, se kterými pojí Rusko velmi silné ekonomické, politické a další svazky.

Nejdůležitějšími partnery v tomto ohledu jsou Kazachstán, Ukrajina, Ázerbájdžán, Bělorusko, Tádžikistán, Kyrgyzstán a Turkmenistán. Mezi

Uspenský cukrovar v Rusku, Krasnodarském kraji (2008)

Tab. IV. Teritoriální struktura ruského obchodu v rámci agregace HS 1701, 2012/2013 (data za období 2013/2014 nejsou úplná)

Regiony	Obchodní hodnota	Čistá hmotnost	Podíl na hodnotě exportu	Podíl na objemu exportu	Obchodní hodnota	Čistá hmotnost	Podíl na hodnotě importu	Podíl na objemu importu	Obchodní hodnota	Čistá hmotnost
	(mil. USD)	(tis. t)	(%)	(%)	(mil. USD)	(tis. t)	(%)	(%)	(mil. USD)	(tis. t)
Export HS 1701 – 2012/2013					Import HS 1701 – 2012/2013				Saldo HS 1701	
Afrika	1,82	2,48	4	4	9,91	6,76	3	1	-8,09	-4,28
Asie	45,40	64,04	93	94	36,80	62,97	11	11	8,60	1,07
SNS	45,27	64,16	93	94	8,75	12,34	3	2	36,52	51,81
EU-27	0,00	0,00	0	0	39,07	55,82	11	9	-39,07	-55,82
Evropa	0,93	1,12	2	2	47,82	68,15	14	12	-46,89	-67,03
Latinská Amerika	0,00	0,00	0	0	221,33	391,13	63	66	-221,33	-391,13
Severní Amerika	0,47	0,30	1	0	0,96	0,46			-0,48	-0,17
Oceánie	0,00	0,00	4	4	0,00	0,00			0,00	0,00
Svět	48,62	67,94			349,13	590,95			-300,52	-523,01

Pramen: UN Comtrade, vlastní zpracování

TOP 10 exportních trhů se pak vedle bývalých post-sovětských zemí ještě vklíní Turecko, Vietnam a Německo. Nejen teritoriální struktura ruského exportu je vysoce koncentrovaná. Vysokou míru koncentrace vykazuje i teritoriální struktura ruského importu realizovaného v rámci HS 17. V rámci TOP 30, respektive TOP 10 a TOP 5 je realizováno cca 98,2 %, respektive 79,2 %, respektive 63 % celkové hodnoty importů do Ruska směřujících. Dominantními partnery v tomto ohledu jsou zejména Brazílie, Ukrajina, Čína a Kuba jejichž podíl na celkových importech představuje asi 60 %. Dalšími významnými importními partnery jsou Polsko, Thajsko, Litva, Německo, Francie a Turecko.

Ve vztahu k obchodu s cukrem (HS 1701), který představuje přibližně 20 % exportů respektive 50 % importů realizovaných v rámci agregace HS 17, pak lze konstatovat, že exportní operace Rusko realizuje ve vztahu k 31 zemím, importy pak do Ruska směřují z cca 41 zemí. Obchod s cukrem je představován jak cukrem bílým, tak cukrem surovým, přičemž v případě ruských exportů převládá cukr bílý, v případě importů pak dominuje cukr surový – dovážený zejména ze zemí latinské Ameriky a z jihovýchodní Asie. Teritoriální struktura obchodu s cukrem je ještě koncentrovanější, než je tomu v případě celé agregované skupiny HS 17. V rámci TOP 10 respektive TOP 5 exportérů je realizováno cca 99 %, respektive 92 % hodnoty celkových exportů. Dominantními partnery jsou v tomto ohledu zejména Kazachstán, Tádžikistán, Turkmenistán a Kyrgyzstán. Dalšími partnery jsou pak Černá Hora, Gruzie, Mongolsko, Moldavsko, Ukrajina, Ázerbájdžán, Afghánistán a Bělorusko. Jedinou výjimku – tedy zemí bez přímých historických vazeb na Rusko – v rámci TOP exportních destinací představují USA (nicméně jejich podíl na realizovaných exportech nepřesahuje 1 %).

Nejen teritoriální struktura exportu je silně koncentrovaná. Vysokou míru koncentrace vykazuje rovněž i teritoriální struktura importů. V rámci TOP 10 respektive TOP 5 importních destinací je realizováno cca 98,2 %, respektive 89 % celkové hodnoty ruských importů cukru. Teritoriální struktura ruských importů dominuje velmi úzký segment latinskoamerických, asijských

a evropských zemí. Nejvýznamnější postavení v tomto ohledu mají Brazílie, Kuba, Thajsko, Polsko, Litva, Indie, Mauricius a Bělorusko.

Ruský obchod s cukrem je v posledních letech ovlivněn celou řadou faktorů. Mezi ty nejdůležitější lze řadit existenci celní unie mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem a zónu volného obchodu existující mezi Ruskem a zeměmi SNS. Importy cukru z výše uvedených zemí jsou zatíženy preferenčními cly, která jsou výrazně nižší v porovnání s clem na cukr z ostatních zemí (cla se pohybují na úrovni 340 USD.t⁻¹ a výše). Výjimku v tomto ohledu má pak import surového cukru, který představuje důležitou surovinu pro výrobu bílého – rafinovaného cukru (v závislosti na destinaci a světové ceně se cla uvalená na surový cukr pohybovala mezi 250–270 USD.t⁻¹). Pokud hovoříme o výši cla, je vhodné zmínit, že důležitou roli v tomto ohledu hraje

Tab. V. Konkurenceschopnost ruského exportu cukru (agregace HS 17 respektive HS 1701) ve vztahu k vybraným teritoriím (hodnoty LFI indexu)

LFI	HS 1701
Afrika	-4,457
Asie	-1,229
SNS	6,447
EU-27	-6,710
Evropa	-7,142
Latinská Amerika	pouze jednosměrný tok z Latinské Ameriky do Ruska
Severní Amerika	-3,901
Oceánie	0 – žádný pohyb
Svět	-14,478

Pramen: UN Comtrade, vlastní zpracování

Tab. VI. Přehled zemí – partnerů ruského agrárního obchodu realizovaného v rámci agregace HS 17 v roce 2012/2013

Partner	Obchodní hodnota (USD)	Podíl na obchodě (%)	Partner	Obchodní hodnota (USD)	Podíl na obchodě (%)
Export			Import		
Svět	278 306 731		Svět	667 247 744	
Kazachstán	79 317 693	28,50	Brazílie	221 648 417	33,22
Ukrajina	43 359 435	15,58	Ukrajina	81 434 762	12,20
Turecko	21 010 470	7,55	Čína	56 258 758	8,43
Ázerbájdžán	19 382 683	6,96	Kuba	32 392 399	4,85
Bělorusko	18 734 812	6,73	Polsko	29 770 037	4,46
Vietnam	11 010 731	3,96	Thajsko	26 475 216	3,97
Tádžikistán	10 868 349	3,91	Litva	21 947 752	3,29
Německo	9 433 786	3,39	Německo	21 864 570	3,28
Kyrgyzstán	8 040 190	2,89	Francie	19 019 300	2,85
Turkmenistán	7 927 573	2,85	Turecko	17 824 966	2,67
Mongolsko	7 826 337	2,81	Indie	12 933 692	1,94
Nizozemí	5 906 767	2,12	USA	12 120 462	1,82
Gruzie	4 959 835	1,78	Kazachstán	11 829 465	1,77
Lotyšsko	4 375 348	1,57	Nizozemí	11 217 049	1,68
Moldavsko	3 387 832	1,22	Česko	10 518 599	1,58
Litva	3 259 805	1,17	Itálie	10 185 045	1,53
Bulharsko	2 502 716	0,90	Mauricius	9 895 818	1,48

Pramen: UN Comtrade, vlastní zpracování

období roku a také skutečnost, zdali se jedná o cukr řepný nebo cukr třtinový. Například v období od 1. ledna do 30. června se průměrné clo na dovoz řepného surového cukru pro rafinaci pohybuje na úrovni cca 250 USD.t⁻¹ a od července do konce prosince se clo pohybuje na úrovni 270 USD.t⁻¹. V případě surového třtinového cukru pak clo během ledna až dubna dosahovalo v minulém roce cca 160 USD.t⁻¹, od května do konce července se clo pohybovalo na úrovni 205 USD.t⁻¹. Ve vztahu k vývoji ochrany trhu, však lze očekávat, že se celní překážky budou postupně snižovat s tím, jak se bude Rusko v příštích letech stále více a více integrovat v rámci WTO.

Závěry

Závěrem lze konstatovat, že vládní program (14) prosazovaný jak na federální, tak regionální úrovni velmi výrazně posílil produkční potenciál a snížil závislost Ruska na importech cukru. V důsledku řady reforem došlo i k posílení konkurenceschopnosti ruského cukrovarnictví, a to zejména ve vztahu k zemím, se kterými má Ruská federace uzavřeny dohody o celní unii, i k zóně volného obchodu. Do budoucna pak lze očekávat, že ruské cukrovarnictví posílí své kapacity a zejména svou vlastní pozici, a to jak na trhu tuzemském, tak i na trhu zemí SNS a ve východní Asii. Rusko pravděpodobně bude podporovat snahy svých producentů prosadit se i na méně tradičních trzích – zde

však lze očekávat, že pilířem exportů nebude vlastní cukr, ale půjde zejména o produkty ruské proveniencce cukr obsahující. V tomto ohledu lze tedy předpokládat další růst exportních možností ruského cukru, i když tomu tak bude nepřímou. Nicméně tento vývojový trend může být pro vlastní ruskou ekonomiku a obchod mnohem pozitivnější, neboť produkty obsahující cukr představují zboží s vyšší přidanou hodnotou, z čehož následně vyplývají mnohem vyšší potenciální benefity. Je důležité zmínit, že ruská vláda podporuje a bude podporovat růst cukrovarnictví, a to jak prostřednictvím přímých, tak i nepřímých podpor. Vstup Ruské federace do WTO (15, 16) příliš neohrozí vlastní trh s cukrem, neboť Rusko zařadilo cukr mezi citlivé položky – což znamená pouze omezenou nebo dokonce vůbec žádnou liberalizaci (nicméně vzhledem k obecným trendům lze očekávat navýšení importních kvót ve vztahu k některým partnerům).

This paper was prepared with financial support of the project "Socio-economic practices of sustainable development in the new industrialization". The project is funded by the Government of the Russian Federation, Grant 074-U01 and conducted within the ITMO University.

Souhrn

Po dlouhém období (zejména devadesátá léta dvacátého století) stagnace ruského cukrovarnictví, které vedlo k poklesu domácí produkce cukru na úroveň cca 25 % domácí spotřeby, došlo v posledních cca deseti letech k velmi výraznému posílení vlastních produkčních kapacit. Právě pokles domácí produkce cukru vedl v období devadesátých let k extrémnímu poklesu ruského exportu a k velmi dynamickému nárůstu importu cukru, což se následně projevilo „extrémním“ navýšením záporného salda obchodu nejen s cukrem, ale i cukr obsahujícími produkty. V devadesátých letech Ruská federace importovala ročně až 4,8 mil. t cukru v celkové hodnotě převyšující jednu miliardu USD. Tento vývoj měl devastující dopad zejména na vývoj domácího cukrovarnictví a na extrémní zhoršení postavení Ruska na mezinárodním trhu s cukrem. V období let 2000–2013 došlo k postupné resuscitaci ruského cukrovarnictví, což bylo doprovázeno snížením objemu importovaného cukru (úroveň importu v roce 2013 dosáhla „pouze“ cca 612 tis. t) a dokonce výrazným snížením záporné bilance obchodu s cukrem (cca 303 mil. USD). Závislost Ruska na importech cukru ze zahraničí tak výrazně poklesla. V důsledku řady reforem došlo i k posílení konkurenceschopnosti ruského cukrovarnictví, a to zejména ve vztahu k zemím se kterými má Rusko uzavřeny dohody o celní unii či zóně volného obchodu – v tomto ohledu se jedná zejména o země SNS.

Klíčová slova: Ruská federace, cukr, obchod, hodnota, struktura, vývoj, konkurenceschopnost.

Literatura

- GUDOSHNIKOV, S.: Russia's march towards self-sufficiency in sugar to continue. *Int. Sugar J.*, 110, 2008 (1310), s. 62–68.
- F. O. Licht's: 3. *World Sugar Balances 2003/04–2012/13*. Ratzburg, Germany: F. O. Licht GmbH, 2013, 40 s.

Tab. VII. Přehled zemí – partnerů ruského agrárního obchodu realizovaného v rámci agregace HS 1701 v roce 2012/2013

Export	Obchodní hodnota	Čistá hmotnost (tis. t)	Podíl na hodnotě (%)	Podíl na objemu (%)	Import	Obchodní hodnota (USD)	Čistá hmotnost (tis. t)	Podíl na hodnotě (%)	Podíl na objemu (%)
Svět	48 617 371	67,94			Svět	349 133 309	590,95	98,17	99,35
Kazachstán	31 316 726	44,45	64,41	65,44	Brazílie	218 227 316	387,83	62,51	65,63
Tádžikistán	4 396 778	6,27	9,04	9,23	Kuba	32 301 765	61,46	9,25	10,40
Turkmenistán	3 640 225	5,47	7,49	8,05	Thajsko	26 457 389	43,90	7,58	7,43
Kyrgyzstán	3 482 530	4,98	7,16	7,33	Polsko	21 365 236	33,08	6,12	5,60
Černá Hora	1 809 225	2,48	3,72	3,64	Litva	12 474 607	19,51	3,57	3,30
Gruzie	1 308 034	1,73	2,69	2,54	Indie	10 204 646	18,96	2,92	3,21
Mongolsko	953 909	0,85	1,96	1,25	Mauritius	9 895 818	6,76	2,83	1,14
Moldavsko	664 608	1,00	1,37	1,47	Bělorusko	5 895 678	8,72	1,69	1,48
USA	470 137	0,29	0,97	0,44	Kolumbie	3 095 819	3,30	0,89	0,56
Ukrajina	194 537	0,052	0,40	0,08	Moldavsko	2 808 502	3,57	0,80	0,60
Ázerbájdžán	131 729	0,094	0,27	0,14	Německo	1 727 653	0,75	0,49	0,13
Afghánistán	82 594	0,135	0,17	0,20	Finsko	1 115 822	0,62	0,32	0,11
Bělorusko	64 692	0,062	0,13	0,09	USA	955 843	0,46	0,27	0,08

Pramen: UN Comtrade, vlastní zpracování

- RYLKO, D.: Russian sugar industry – a brief overview. *Int. Sugar J.*, 110, 2008 (1310), s. 60–60.
- STROUHAL, J.; IŠTVÁNYOVÁ, J.: Financial crisis and hedge accounting: Some evidence from Czech market. In *International Conference on Financial Theory and Engineering (ICFTE)*, Dubai, 2010, ISBN: 978-1-4244-7757-9.
- SVATOŠ, M.; MAITAH, M.; BELOVA, A.: World sugar market-basic development trends and tendencies. *Agris On-line Papers in Economics and Informatics*, 5, 2013 (2), s. 73–88.
- GUDOSHNIKOV, S.: Russia – World's leading importer forever? Conference: 10th International ISO Seminar on Movers and Shakers – Their Impact on the World Sweeteners Market Location. London, England Date: NOV 27-28, 2001. *Zuckerind.*, 126, 2001 (12), s. 966–969.
- LAFAY, G.: The Measurement of Revealed Comparative Advantages. In DAGENAIS M. G.; MUET P. A. (eds.): *International Trade Modeling*. London: Chapman & Hill, 1992.
- ZAGHINI, A.: Evolution of trade patterns in the new EU member states. *Economics of Transition*, 13, 2005 (4), s. 629–658.
- QINETI, A.; RAJCANIOVA, M.; MATEJKOVA, E.: The competitiveness and comparative advantage of the Slovak and the EU agri-food trade with Russia and Ukrajina. *Agric. Econ. – Czech.*, 55, 2009 (8), s. 375–383.
- ŘEZBOVÁ, H.; BELOVÁ, A.; ŠKUBNA, O.: Sugar beet production in the European union and their future trends. *Agris On-line Papers in Economics and Informatics*, 5, 2013 (4), s. 165–178.
- BODIN, A.; GUDOSHNIKOV, S.: FOCUS: The CIS Customs Union (Bělorusko, Kazachstán and Russia) – new advances in the march towards self-sufficiency in sugar. *Int. Sugar J.*, 114, 2012 (1362), s. 390–397.
- BODIN, A.; GUDOSHNIKOV, S.: Sugar market of the Customs Union (Bělorusko, Kazachstán and Russia) – perspectives after the first year. *Int. Sugar J.*, 113, 2011 (1352), s. 557–565.
- BODIN, A.; GUDOSHNIKOV, S.: Bělorusko, Kazachstán and Russia Three countries – one sugar market. *Int. Sugar J.*, 112, 2010 (1338), s. 324–332.
- SEDIK, D.; LERMAN, Z.; UZUN, V.: Agricultural policy in Russia and WTO accession. *Post-Soviet Affairs*, 29, 2013 (6), s. 500–527
- WEGREN, S. K.: The Impact of WTO Accession on Russia's Agriculture. *Post-Soviet Affairs*, 28, 2012 (3), s. 296–318.
- TARR, D.: Russian accession to the WTO: An assessment. *Eurasian Geography and Economics*, 48, 2007 (3), s. 306–319.

Smutka L., Pulkrábek J., Vasilenok V., Benešová I., Lubanda J.-P.: Russian Federation – Foreign Trade in Sugar

After a long period (especially 1990s) of Russian sugar sector stagnation (at that time, the level of domestic production declined below 25 % of domestic consumption), a significant strengthening of production capacities has been recorded in the last ten years. It was the domestic production capacities reduction in the 1990s which led to a very significant decrease in Russian export on one hand and on the other hand a significant growth of import. That resulted in an “extreme” growth of negative trade balance, not only in relation to trade in sugar, but also in relation to trade in products containing sugar. In 1990s the Russian Federation imported almost 4.8 mil. tonnes of sugar per year in total value exceeding one billion USD. This trend had a devastating impact especially on domestic sugar industry development and Russian position in the international sugar market got worse. In period 2000–2013, Russia recorded a gradual resuscitation of Russian sugar industry. This new trend was accompanied by a reduction of imported sugar volume (the level of imports reached “only” cc 612 ths. tonnes); this was accompanied by a significant improvement of the trade negative balance value (cc 303 mil. USD). Russian dependency on sugar imports was considerably reduced. As a result of many reforms even the competitiveness of Russian sugar industry and trade strengthened. The growth of competitiveness was recorded especially in relation to those countries which signed an agreement with Russia regarding the customs union or free trade zone, i.e., mostly CIS members.

Key words: Russian Federation, sugar, trade, value, structure, development, competitiveness.

Kontaktní adresa – Contact address:

doc. Ing. Luboš Smutka, Ph. D., Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta provozně ekonomická, Kamýčká 129, Praha 6 Suchbát, Česká republika, e-mail: smutka@pef.czu.cz